

Dušan Miklja

Hronika nastranosti

Istinite priče
o vlasti i podaništvu

■ Laguna ■

Copyright © 2016 Dušan Miklja
Copyright © 2016 ovog izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ova knjiga predstavlja posebnu vrstu novog izdanja već treću deceniju čuvene *Hronike nastranosti*, dela koje se neprestano dopisuje – baš kao što se i nastranosti, naročito u svetu politike, neprestano umnožavaju.

Sadržaj

Predgovor	11
---------------------	----

VLASTI

Imaginarni muzej	17
Nojeva barka	25
Štikla za ženske cipele	31
Dve careve žene	42
Lombrozov učenik	50
Kandidat za Nobela	56
Prijem kod princa	64
Istraga o besprekornom broju	70
Uporedna biografija	78
<i>Chez Maxim</i>	83
Povratak u Galiju ili prisnost smrti	88
Mape sveta	93
Ozračene mošnice ili opiti iz plodnosti	100

Pantomimičari	105
Sveti Petar u palmovom lišću	110
Trg nebeskog mira	116
Vizionari ili crtanje po vodi	124
Ministarstvo za proizvodnju gomile	130
Potapanje Velikog ratnog ostrva	134
Aminovi časovnici	143
Dogovorna smrt ili vreme vampira	152

PODANICI

Prirodni instinkti	159
Redosled na tribini	165
Pudlice na sastanku Politbiroa	169
Lisičji rep	173
Poštovalac propisa	181
Tumači pogleda	187
Svečana večera	191
Statusna vrednost lifta	197
Pečati od crvenog voska	201
Lov na krupnu divljač	207
Gost sa Sumatre	213
Ambasador od prtljaga	216

SA ŽIGOM EPOHE

Faraonska muzika	223
Kako se završavaju bajke	231
Maska kralja Leopolda	235

Godina u kojoj su umirale pape	.240
Rat koji je skrivio Euklid	.248
Pismonoša Kominterne	.252
Po meri Potemkina ili kulise sa ljudskim likom . . .	.257
Sultan od Zanzibara	.261
Park prijateljstva	.269
Menelekov psihijatar	.276
Puding <i>Dr Etkera</i>	.285
Himna za doručak	.291
<i>O autoru</i>	.297

PREDGOVOR

Ako smo Mikljinu *Hroniku nastranosti* u prvi mah čitali kao miksturu manje ili više vešto odabranih bizarnosti iz medijske kaše tekućeg vremena, i to u času kada su tek popuštale brave na čeličnim vratima Istočnog dvorca, danas je čitamo kao autorski uobličen brevijar ljudske gluposti, taštine i oholosti minulog razdoblja, brevijar koji je toliko neverovatan da je, konačno, apsolutno literarno istinit. Nešto kao u onoj arhipoznatoj izreci Dostojevskog, koju autor priziva već u uvodnom slovu knjige: „U *Hronici nastranosti* ništa nije izmišljeno. Ma koliko neverovatna, lica i zbivanja u njoj nisu plod mašte, što samo svedoči da je život maštovitiji od bilo kakve uobrazilje.“

Mikljina knjiga nas, iz različitih uglova i na različite načine, u konačnom zbiru svojih značenja privodi pitanjima o etičkom statusu novije istorije i novog lica sveta. Sledeći ironično zaoštrenim perom gotovo virtuoznu skalu bedastoća svojih stvarnih junaka i, pritom, obuzdavajući gađenje i sarkazam koji prosto kuljaju iz samog bića

predmeta o kojima piše (zbog čega piscu odajemo istinsko priznanje), Miklja nam iz naoko neobavezne perspektive mikroskopski približava maligne isečke dojučerašnje planetarne svakodnevice, koja polako postaje prošlost, dakle fikcija podložna različitim interpretacijama. Kao da ima na umu Grasovu rečenicu: „Politiku valja raskrinkati pre nego što se ona kamuflira kao istorija.“

Ako sledite taj metod, ne možete pisati „hroniku“ u konvencionalnom značenju pojma. Miklja, koji sebe naziva hroničarem hoteći da sačuva nepristrasnost pozicije bezinteresnog posmatrača, zna da nova istorija nije „dobro motivisana priča“, već kolaž fotografija snimljenih u haosu i paklu. Dok listamo *Hroniku nastranosti*, suočavamo se s činjenicom da su izveštaji iz pakla mnogo relevantniji za uspostavljanje današnje slike sveta od bilo kakve, do juče važeće, ideološke priče.

Kasno je pitati se zbog čega je sve to tako. Posledice su pojele svoje uzroke. Na izlasku iz Zamka, na kraju *Procesa*, može se osećati samo neuputni stid. Jer – svi su učestvovali. Naknadna etiološka pamet ponaša se kao davljenik u blatu – što više pokušava da ga se oslobodi, sve više u njega uranja. Mikljina knjiga čuva se takvoga iskušenja. Ona je, pre i posle svega, vesela i sumorna konstatacija o događajima iz jedne epohe koja je neslavno izdahнула. Vesela je zbog toga što smo tu epohu preživeli, sumorna zbog saznanja da glupost (saglasno Krležinom učenju o njenoj besmrtnosti) takođe preživljava, kao škorpinja radijaciju.

Na trenutke bliska onim anglosaksonskim, sjajno pisanim, nepretencioznim biheviorističkim studijama, *Hronika nastranosti* suočava nas, rečima autora, „sa fantastikom koja bi postidela i jednog Asimova“. Imaginarni muzej

Velikog Vođe, koji čuva sve predmete dotaknute božanskom svetlošću vladarevog pogleda, s vremenom postaje veliki kao država u kojoj se nalazi. Crkveni velikodostojnici, negde drugde, ali i dalje na istoj planeti, raspravljaju o tome da li prerogativi doživotne vlasti važe i za večnost. U imperatorskoj dosadi svakome može pasti na pamet da premešta kontinente. Temelji jedne države počivali su na plastičnoj štikli, a revolucije podignute u ime „prezrenih na svetu“ odumirale su u dvorskim spletkama, širenju fame o dodeli Nobelove nagrade predsednicima partijskih komiteta i u sudskim ostavinskim raspravama.

Spisak Mikljinih sižea, za koje će svaki ljubitelj fikcijske proze pomisliti da su fantastični, time se ne iscrpljuje. Slične zaplete stvarnost nudi svakodnevno, pa otuda i utisak da je *Hronika nastranosti* tek mali, ali konceptualno sasvim zadovoljavajući fragment neoficijelnog i utoliko autentičnog viđenja turbulentnog sveta, za koji već odavno ne možemo sa sigurnošću da kažemo da li počiva u atomizovanim česticama nekadašnjeg monolitnog vremena i prostora ili pak u medijski hiljadostruko umnoženim izveštajima o „zbivanjima“ i „događajima“ koji nas svakodnevno zasipaju, i sa kojima više ne znamo šta da činimo.

Mikljina veština da iz takvoga medijskog haosa izdvoji česticu koja u sebi nosi značenjski potencijal zauvek razrušene celine iz koje je potekla, da uoči analogiju između prividno disparatnih pojava, da u logičkoj naprslini otkrije trulež nekog (čitati: svakog) autoritarno uspostavljenog sistema mišljenja – bez sumnje je literarne prirode. Osnovnu poteškoću publicistike koja bi htela da bude i literatura – nepostojanje vremenske distance,

pisanje paralelno sa stvarnošću o kojoj se piše – Miklja je povremeno eliminisao tako što je pisao *pre stvarnosti*, bez proročkih ambicija, ali na osnovu vrlo pouzdanih elemenata. Ako se svet zasniva na tablicama gluposti a ne na mudrosti, onda je njegov ishod izvestan u toj meri da te tablice ne treba ni čitati. Mikljin tekst *Štikla za ženske cipele*, koji se završava rečenicom: „U zemlji apsurdna teatar apsurdna je dosadan“ – bio je nehотиčna najava onoga što je usledilo u Rumuniji.

Naravoučenije iz *Hronike nastranosti* sledi prirodno: u suštini apsolutno „pravilna, predvidljiva i neinventivna“, ali zato vrlo delatna, s osobinama mineralnog, simetričnog umnožavanja, ljudska glupost emanira na bezbroj različitih načina i javlja se u bezbroj različitih vidova. Prvi od njih je politika.

Mihajlo Pantić

Šta čitam i šta mi se događa

lični azbučnik pisaca

Vlasti

IMAGINARNI MUZEJ

Iz životopisa Velikog Vođe daleke azijske zemlje ne može se saznati da li je čitao Andrea Malroa. To je zaista velika šteta: potvrđan odgovor olakšao bi traganje za tim kako je začeta i oživotvorena zamisao o Imaginarnom muzeju. Nije, dakle, poznato da li je Veliki Vođa preuzeo ideju francuskoga pisca i državnika ili je do nje došao sam.

Izostanak pouzdanih podataka o ovome teško je objasniti ne samo zato što je o njegovom životu zabeležena svaka i najmanja pojedinost već i zbog toga što je svrstavan u one malobrojne državnike kojima je pošlo za rukom da oživotvore i samu utopiju. Kako podsećaju biografiji Velikog Vođe, upravo je on zaostalu seljačku zemlju preobrazio u industrijsku, ispoljavajući pri tome lična ne samo čudotvorna već i isceliteljska svojstva. Zvanična novinska agencija javljala je tako o slučajevima oduzetih ljudi kojima je jedino ljubav prema Velikom Vođi pomogla da prohodaju i dođu do birališta. Iako se iz tih novinskih izveštaja nije moglo razabrati da li su na noge stali samo za tu priliku

ili su trajno izleženi, oni su poslužili kao živi dokaz odanosti koja se ne može meriti uobičajenim ljudskim merilima. Možda je i zbog toga Veliki Vođa na uljanim platnima, čak i kada su ona za motiv imala njegovo dečačko doba, predstavljan kao biće koje je i samom svojom fizičkom veličinom iznad drugih ljudi. Mada se ne može sa sigurnošću ustvrditi da je on sam takav slikarski pravac podsticao, izvesno je da mu se nije ni protivio.

Na likovne umetnike ugledali su se i fotografi: za praznike i druge prilike višestruko su uvećavali portrete Velikog Vođe. Suočen s tom sveprisutnom orijaškom figurom, narod je s vremenom zaboravio njenu stvarnu veličinu. Moglo se učiniti da će „grupni portreti“ pružiti mogućnost za poređenje, ali i tu je, umešnim korišćenjem zakona kompozicije i perspektive, sve ostajalo samo u domenu teorijskog: strogo pazeći da ne poremete ustaljene predstave o rastu, koji se u svesti takozvanih običnih ljudi počesće izjednačuje sa važnošću, fotografi su ovladali alhemičarskom veštinom da, prema potrebi, dodaju i oduzimaju centimetre, pretvarajući visoke ljude u kepece i, obrnuto, kepece u džinove. „Dvorski snimatelji“, takođe, ni za živu glavu nisu smeli da smetnu s uma da Velikog Vođu mogu da snimaju isključivo s leve strane. Ovo pravilo, koje je imalo snagu zakona, nastalo je iz potrebe da se od šire javnosti skrije povećá guka na desnom obrazu Velikog Vođe. Imajući ovo u vidu, novinske redakcije su s olakšanjem primile odluku da Velikog Vođu uvek prati samo akreditovani, brižljivo odabrani fotograf. Majstor kome je poverena ovako odgovorna dužnost u svome esnafu nije važio za umetnika, ali ni za smetenjaka koji će zaboraviti na kojoj je strani guka Velikog Vođe.

Postojanost doživotno ustoličenog fotografa primećivala se i na portretima Velikog Vođe: kako je vreme odmicalo, oni su sve više ličili na ikone. Bile su to fotografije koje su i zanatski i sadržajno težile izvesnosti. Iznenadjenja se, nažalost, nisu mogla izbexi tokom poseta stranim zemljama. Ne osećajući se obaveznim da poštuju tuđa pravila, belosvetski fotografi su Velikog Vođu, ne obazirući se nimalo na guku, snimali i spreda i otpozadi, i sa leve i sa desne strane. Iako je objavljivanje ovih nepodobnih fotografija obično sprečavano blagovremenom vladinom intervencijom, u jednom slučaju nije preostalo ništa drugo već da se otkupi ceo tiraž lista u kome je Veliki Vođa čitaocima predstavljen sa pogrešne strane.

Za razliku od saradnika koje su poremećaji u utanačenom programu dovodili do oćajanja, Veliki Vođa je i takve neprilike koristio za pedagoške pouke. „Ako na protivnike ne možemo uticati, možemo ih kupiti“, govorio je potčinjenima, nalažući diplomatskim predstavnicima da u najuglednijim listovima otkupe (nek košta šta košta) oglasni prostor za govore i fotografije (bez guke). Pošto u svetu nema ni jednog jedinog lista koji bi odbio plaćeni oglas, Veliki Vođa je s pravom zaključio da se pogađanjem i nagodbom, isto kao i naredbom, može doći do cilja. Njegovi biografi priznaju da je u tome ponekad preterivao: može zvanična poseta samo ako će na doćeku biti odgovarajući broj ljudi. U gradovima sa malim brojem žitelja takvoj se želji jedva udovoljavalo: raspuštane su škole, oduševljeni manifestanti dovoženi su iz drugih mesta.

Koliko brojevima, Veliki Vođa bio je opsednut i veličinom, ne samo u prenosnom već i u doslovnom smislu. Na osnovu njegovog lićnog uputstva (koje je, kao i sve što je

Veliki Vođa smislio i odlučio, imalo snagu zakona) u granicare su regrutovani isključivo mladići džinovskog rasta. Objašnjavajući zbog čega je pojava naoružanih gorostasa na drugoj strani granice proizvodila ne samo veliko uzbuđenje već i stvarala teško zaceljive komplekse, hroničar podseća da je u tom kraju sveta narod obično niskog rasta.

Čak i tamo gde važnost nije iskazivana brojevima niti fizičkom veličinom, Veliki Vođa nalazio je načina da istakne sopstvenu izuzetnost. On je tako posebnim ukazom ukinuo prezimena koja su sebi dozvolila da budu ista kao i njegovo.

Mada je već ovim merama obezbedio sebi mesto u istoriji, Veliki Vođa ostaće upamćen najviše po poduhvatu koji će ga ne samo nadživeti, već i prevazići sve što je iko pre njega preduzeo.

Za razliku od Malroa, koji je Imaginarni muzej zamislilo kao stecište svih važnijih umetničkih dela u istoriji čovečanstva, Veliki Vođa ga je shvatao prevashodno kao spomenik sopstvenoj veličini. Iako slične ustanove postoje i u drugim zemljama, bilo kao izraz zahvalnosti naroda bilo kao izraz državničkog samoljublja, između njih i Imaginarnog muzeja u dalekoj azijskoj zemlji postoje ipak značajne razlike. Nasuprot uobičajenim muzejima, koji su ograničeni dovršenošću, što je samo druga reč za konačnost, Imaginarni muzej se neprestano širio. Njegovo bezgranično uvećavanje proisticalo je iz odluke da se prikupe ne samo pokloni i stvari od istorijske i umetničke vrednosti već i doslovno svi predmeti, ma koliko obični bili, kojima se Veliki Vođa služio.

Zdanje u koje je smešten muzej, arhitektonski upečatljivo i građevinski besprekorno izvedeno, pokazalo se,

nažalost, nedovoljno prostranim. Skučenost izložbenih prostorija nije bila posledica greške projektanata, kako bi neko mogao da pomisli, već novog uputstva da se u Muzeju moraju naći svi predmeti koje je Veliki Vođa koristio, ili ih je samo dodirnuo. Iako su uložili veliki trud, biografi nisu uspeli da pronađu nikakav zvaničan akt o promeni postavke Muzeja. Pretpostavlja se, otuda, da je ova inicijativa potekla od lokalnih vlasti, a da se njihovoj udvoričkoj revnosti nisu previše protivili ni Veliki Vođa ni njegova najbliža okolina. Prikupljanje doslovno svega što je u bilo kakvoj, čak i samo posrednoj vezi s aktivnošću Velikog Vođe, postalo je tako deo zakona ili ukaza, a možda i samo običnog uputstva o tome šta treba sačuvati – jer se niko nije usuđivao da bilo kakav, ma koliko opskuran predmet proglasi nedovoljno važnim.

To je za posledicu imalo gomilanje velikog broja čudnih, a ponekad i sasvim neverovatnih stvari. Muzejski arhivar je, tako, u samo jednom danu zabeležio da je postojeća zbirka uvećana jednom plišanom foteljom, dvema naslonjačama, crtaćim stolom arhitektonskog biroa, na kome je Veliki Vođa svojeručno oblikovao idejnu skicu novog gradskog naselja (u posebnoj kožnoj futrolji bila je priložena skica sa beleškom i uputstvima glavnog arhivara o vrsti i veličini rama za nju). Iz fabrike, koju je Veliki Vođa istoga dana posetio, prispela je na dar minijturna kopija mašine za obradu metala (što je, posle dužeg većanja, prihvaćeno kao praktičniji i celishodniji izložbeni eksponat od glomaznog i za prevoz nepodesnog originala). Nisu, naravno, nedostajale ni mašine u punoj veličini, koje su se od onih u redovnoj proizvodnji razlikovale jedino po utisnutoj metalnoj pločici sa tačno

zapisanim časom i danom kada je Veliki Vođa pred njima zastao. U Muzej su pristigli i zapisnici sa svečanih sednica, ispisani kaligrafskim rukopisom i overeni zlatnim pečatom, diplome počasnih doktorata, biste u prirodnoj i natprirodnoj veličini, prototipi putničkih automobila, više desetina šahovskih garnitura sa figurama od slonovače, žada i mirišljavog drveta, lovačke puške i karabini, koncertni klaviri, filatelističke zbirke, pehari pobednika na takmičenjima horova, scenografske postavke operskih predstava sa lutkama u autentičnim kostimima.

Neki od poklona nisu bili podesni za zatvorene prostorije. Drugi su zahtevali posebnu negu. Treći su upravu Muzeja dovodili do očajanja glomaznošću i veličinom. Glavobolju su pritom pričinjavale ne samo transportne teškoće već i one potekle iz narodnog nepoznavanja uzusa na kojima je Muzej počivao. Jedino se tako može tumačiti jogunasto i u svakom slučaju neshvatljivo odbijanje jednog od domaćina Velikog Vođe da se odrekne kreveta u kome je gost spavao. Tek nakon višemesečne prepiske pristao je, i to samo „iz državnih interesa“, da se dragoceni ležaj pošalje u Muzej a njemu lično izradi drugi isti takav. Na sreću, mnogo je više bilo primera razumevanja potreba Muzeja, čija postavka iz estetskih, ali i istorijskih i političkih razloga nije mogla biti menjana.

Muzej se tako neprestano širio, iziskujući izgradnju novih zgrada za izložbeni prostor. To je, opet, zahtevalo usluge sve većeg broja stručnjaka koji su razvrstavali, sređivali i održavali u odgovarajućem stanju prikupljene predmete. Po velikoj muzejskoj ekonomiji, jer se više nije moglo govoriti samo o muzeju ili samo o ekonomiji, vrzmali su se konzervatori, restauratori, arhivari, mehaničari,

pisari, kinooperateri, sajdžije, kamenoresci, klesari, stolari i razni drugi majstori. Za smeštaj i ishranu tako velikog broja ljudi izgrađena su konačišta i gostionice, oko kojih su, opet, nikle berbernice i aščinice, novinski kiosci i duvandžinice. Iako su se dodatne izložbene prostorije takoreći neprestano gradile, one bi se začas ispunile stvarima koje je Veliki Vođa neprestano dobijao na dar, ili se njima u nekim okolnostima samo poslužio.

Uprava Muzeja je periodično, u svečanim brojevima vodećih dnevnih listova, javnosti na uvid nudila ne samo brižljivi popis izložbenih eksponata već i uporedne tabele iz kojih se videlo za koliko se procenata, u odnosu na prethodne godine, dragocena zbirka uvećavala. Iz priloženih podataka jasno je proizlazilo da Muzej, za razliku od mnogih preduzeća i privrednih grana u celini, beleži postojani rast.

Samo su malobrojni zabrinuto uočavali da se, najpre, Muzej širi na račun obradivog zemljišta, a zatim i da predmeti u njemu – ma koliko blistavi bili – ničemu ne služe. Pošto nisu mogli da svoja strahovanja izraze na javi, Muzej im se javljao u snu – kao vulkan kroz čije prozore i vrata, pa čak i ispuste na krovu, neprestano kulja lava. Usijana ključala masa izlivala se na pirinčana polja pretvarajući ih – u dodiru s vodom – u neprozirnu magmu. Kamena skrama zastirala je ne samo zasade sa pirinčom već i šume, vode i ljudske naseobine. Činilo se, u snu barem, da zemlja pokušava da diše ali se, pritisnuta mrtvačkim pokrovom, samo uzalud nadima.

Svi koji su snevali ovaj neobični san imali su i sami teškoće sa disanjem. Tačnije, budili su se s osećanjem da im metalni obruč sve više steže grudi, kao da neka nevidljiva

ruka sporo ali metodično zateže šrafove. Buđenje je donosilo olakšanje, ali ne i rasterećenje jer se sadržaj sna nikome nije smeo poveriti. Iako čovek nije odgovoran za ono što se bez njegove volje zbiva, preporučljivo je da o tome mnogo ne govori. Uznemireni javom i mučeni snom, prosvećeni građani su, otuda, utehu nalazili u istorijskim analogijama, prema kojima svemu jednom dođe kraj.

Iako zasnovana na iskustvu i celokupnoj sumi ljudskih znanja, ta nadanja nisu se ostvarila. Muzej se, naprotiv, sve više širio, na račun zemlje, koja je, srazmerno, postajala sve manja.

NOJEVA BARKA

Svaka vlast – svejedno da li demokratska ili totalitarna – opsednuta je brigom kako da se sačuva. Šta je to u vlasti tako privlačno da se zbog nje žrtvuju vrednosti po definiciji mnogo veće – spokojstvo, čast a ponekad i sam život – niko do sada nije uspeo razložno da objasni.

Ako je već tako, mora se prihvatiti da je neodoljivost vlasti aksiomatična, kao zakoni matematike, kao nešto, dakle, što se, budući očigledno, ne mora dokazivati. Dovoljno je, u prilog tome, podsetiti da je – za razliku od nesagledive i nezajažljivi povorke koja ni od čega ne preza da se uspne na vlast – samo zanemarljiv broj vladalaca spreman da je se dragovoljno odrekne.

Careve i predsednike, samozvance i izabrane, despote i demokrate, podjednako su revnosno, i bez ikakve diskriminacije, trovali, vešali, ubijali iz pištolja ili plotunom streljačkog voda; odsecali im glave efikasno i brzo – giljotinom (spravom koja je, ma koliko je se Francuzi danas odricali, neotuđivi deo njihovog genija), ali i trapavo i

sporo običnom sekirom, satarom ili kakvom drugom stolarskom ili mesarskom alatkom.

Ništa nije vredelo. Upravljači su bili spremni da se odreknu života, ali ne i vlasti. Istorija vrvi od primera kako su mnoge velmože mogle da sačuvaju glavu samo da su poslušale upozorenja, dobronamerna ili preteća, da se sa vlasti dobrovoljno povuku. Zaverе su, dakle, suprotno onome što tvrde istoričari, uspevale ne zbog toga što su bile dobro pripremljene i vešto skrivane, već zbog tvrdoglavog opiranja vlastodržaca da vide ono što je svima drugima bilo više nego očigledno.

Oni koji su bili spremni da žrtvuju sopstveni život da bi na vlasti ostali još manje su se ustezali kada su u pitanju tuđi životi. Vlastodršci su se, od najdavnijih vremena, suparnika najradije oslobađali tako što su ih ubijali. Ako je i bilo kolebanja, ono se više odnosilo na način izvršenja kazne nego na sumnje u njenu opravdanost.

U kasnijim istorijskim epohama stvari su donekle komplikovane zbog potrebe da se krivica dokazuje na sudu. Razlika je, naravno, samo u formi, ne u suštini: državni aparat uvek je u stanju da proizvede tačno onoliko dokaza koliko je potrebno da se neko proglasi krivim.

Iako se, sa stanovišta efikasnosti i otmenih manira, sudskim ubistvima nije imalo šta prigovoriti, čak i oni vlastodršci koji su političke procese doveli do savršenstva osećali su povremeno atavističku potrebu da se vrate starijim, klasičnim metodima: Rom je, tako, izboden noževima, Trockom je pijukom razmrskana lobanja.

Zanimljivo je da su neki od savremenih despota s velikim zakašnjenjem otkrili ono što je već u antičkom svetu bilo dobro poznato: progonstvo iz Rima nekada je bilo

---

ravno smrti; progonstvo iz zavičaja za pisce je, više vekova kasnije, imalo iste posledice.

Ma koliko to paradoksalno zvučalo, afrički državnici su se prema svojim političkim protivnicima ili, još određenije, prema onima koji su im mogli raditi o glavi ponašali maštovitije od evropskih. Oni su uistinu prvi shvatili da je reč o suptilnoj igri, nekoj vrsti priručne geografije u kojoj je najvažnije da se potencijalni suparnici drže podalje od trona, odnosno predsedničke fotelje. Ne zna se da li je otkriće koje bi se moglo izraziti jednostavnom formulom da je „mogućnost da se neko domogne vlasti obrnuto srazmerna njenoj blizini“ prijavljeno uredu za pronalaskе, ali se zna da su ga upravljači do detalja poznavali.

Iako je pomenuta formula ostajala u suštini ista, njene varijacije imale su različite vidove. Predsednik Zambije Kaunda usavršio je tako, gotovo do savršenstva, metod koji je u tehnici očuvanja vlasti poznat kao „vrteška“. Prema ovom obrascu – koliko zadivljujuće jednostavnom toliko i ubitačno delotvornom – zvaničnici su neprestano pomerani sa jednog mesta na drugo, tako da nikada nisu uspevali da obezbede dovoljno vremena za makar rudimentarnu zaveru. Samo što bi načelnik generalštaba počeo da okuplja grupu istomišljenika, kojima, naročito u vojsci, svašta pada na pamet, on bi se, ni sam ne znajući kako, obreo na položaju guvernera neke od udaljenih provincija. Niko od ministara nije otuda mogao da računa da će se ustaliti na jednom mestu. Važne fotelje su, uz to, lebdele na pristojnoj udaljenosti od predsedničke palate, kao da su u bestežinskom stanju, u svemirskom brodu na primer.

Od ovoga neprestanog kretanja, neke vrste političkog *perpetuum mobilea*, trpele su državne službe – u njima

nikakav dugoročan posao nije mogao da se ukoreni – ali je zato šef države bio spokojan.

Kaundina „vrteška“ okretala se tako brzo da je teorijski bilo moguće da se guverner udaljene provincije ponovo nađe na mestu načelnika generalštaba, ali ni tad ne zadugo, jer bi se već u idućem krugu obreo hiljadama kilometara daleko od glavnog grada.

Zambija je time, i ne znajući, postajala „kinetička zemlja“ u kojoj je vrhovna vlast bila jedini nepomerljivi i nepromenljivi deo. Iako je pomenuti metod zbog toga mogao da se zamisli i kao džinovski akcelerator koji na sve strane razvejava sićušne političke čestice, analogije sa šahom, drevnom misaonom igrom, takođe nisu bez osnova. Kao što uspeh jednog šahiste u velikoj meri zavisi od širine repertoara otvaranja, dugovečnost vladalaca isto tako uveliko zavisi od poznavanja repertoara zatvaranja. Pri tome se ne misli toliko na smeštanje zatvorenika iza brave, iako se naravno ni to ne izbegava, koliko na zatvaranje puteva prema vlasti na isti način na koji se vođeni tokovi različitim preprekama zajažuju, dele na više rukavaca i najzad skreću s cilja.

Vojni šef Konga (bivšeg Zaira) Mobutu je, da se vratimo prvobitnoj temi, koristeći isti metod kao i susedni upravljač u Zambiji, imao mnogo širi repertoar zatvaranja, koji ipak nije u celini poticao iz racionalnih potreba. Kao i svaki sladokusac, kongoanski predsednik imao je i ličnih sklonosti. Dok je s istim uspehom primenjivao „vrtešku“, Mobutuu je veliko zadovoljstvo pričinjavalo da povremeno lično ubije nekog protivnika. Ma koliko se prepuštanje takvim strastima činilo atavističkim, predsednik Konga nalazio je da one daju znatno ličniji pečat

vlasti od „vrtenja ukrug“, koje je, prema njegovoj oceni, mogao da primenjuje bilo koji priučeni administrator.

Iako se sa stanovišta velemajestora u dugovečnom vladanju mogu razumeti primedbe na račun mehanizma koji je počivao više na metodičnosti nego na novim idejama, „vrteška“, istini za volju, nije bila lišena suptilnosti. Njen smisao se, naime, nije iscrpljivao u slepom razmeštaju važnih državnih službenika, već i u trenutku koji će za to biti izabran.

Samo igrač tananih osećanja mogao je, dakle, da odluči da li će i u kom trenutku „figura“ biti pomerena na neko drugo polje, ili će jednostavno biti žrtvovana i čak „pojedena“.

Među onima koji su u brizi za očuvanje vlasti ispoljili istinsku dovitljivost nikako se ne može zaobići predsednik Gvineje Seku Ture.

Inspirisan poukom iz biblijske priče o Nojevoj barci, on je smislio možda jedinstveni u svetu obrazac za predupređivanje državnog udara. Kao što je Noje, po Božjem nalogu, u barku ukrcao sva živa bića, da ih sačuva od potopa, tako je i Ture na svim svojim putovanjima predsednički avion punio svim mogućim protivnicima, odnosno svim onim ličnostima za koje je sumnjao da bi mogle da pokušaju da preuzmu upravu zemlje.

Niko, sledi iz ovoga, nije mogao da iskoristi njegovo odsustvo da ga zbací s vlasti jer je on te koji su bili u stanju da to učine – imao doslovno kraj sebe, u istom avionu. Gvinejski predsednik je na taj način izbegao sudbinu brojnih afričkih vladalaca: napustivši neoprezno zemlju mnogi više nisu mogli u nju da se vrate.

Vojni predsednik Ugande feldmaršal Amin je, doduše, isto tako imao običaj da svoje političke protivnike ukrcava u avion, ali samo da bi ih iz vazduha pobacao kao hranu krokodilima u Viktorijinom jezeru.

Seku Ture se, kao što vidimo, bitno razlikovao od Amina, ali i od Nojea. Umesto da protivnike, poput ugandskog despota, ubija, on se od njih nije razdvajao, ali ne iz istih pobuda kao Noje, da bi preživeli, već da ga – kojim slučajem – ne bi nadživeli.

Iz ovoga proizlazi: mogućnost da bude zbačen sa vlasti gvinejski predsednik doživljavao je kao smak sveta. Za vlastodršce, dakle, eto naravoučenija: čak ni potopu biblijskih razmera ne moraju obavezno prethoditi kiše.